

Innovatie- Netwerk

InnovatieNetwerk genereert grensverleggende vernieuwingen in landbouw, agribusiness, voeding en groene ruimte en zorgt ervoor dat die door belanghebbenden in de praktijk worden gebracht. Het ministerie van LNV nam het initiatief tot en financiert InnovatieNetwerk.

➤ Meer informatie over

InnovatieNetwerk:

www.innovatienetwerk.org

TransForum

TransForum is een innovatieprogramma dat de Nederlandse agrosector en groene ruimte een meer duurzaam perspectief wil bieden. Dat doen we door te zoeken naar en te experimenteren met nieuwe waardeproposities.

➤ Meer informatie over TransForum:

www.transforum.nl

Een Conceptwijzer informeert u over beslissende momenten in de ontwikkeling van een grensverleggend concept. Bijvoorbeeld als het concept rijp is om in discussie te brengen. Of als realisatie in de praktijk in zicht is. Maar ook als een concept wordt afgesloten

➤ Wilt u meer weten over dit concept, dan kunt u contact opnemen met Charles van Schaik van InnovatieNetwerk (tel. 070-3784469/06-48131218; e-mail c.m.van.schaik@innonet.agro.nl), met Rik Eweg van TransForum (tel. 079-3470910/06-41149508; e-mail eweg@transforum.nl), of met Peter Sloot van Aequator (tel. 0321-388810; e-mail psloot@aequator.nl).

Elke druppel water benutten – De Waterhouderij als water- beheerder in de regio

Agrariërs en andere grondbezitters kunnen een belangrijkere rol gaan spelen in de regionale onafhankelijkheid voor de zoetwatervoorziening in Nederland. Dat is de gedachte achter de Waterhouderij, een nieuw concept dat in opdracht van InnovatieNetwerk en TransForum is ontwikkeld door het adviesbureau Aequator Groen & Ruimte.

Nederland heeft een rijke traditie op het gebied van waterbeheer. Al eeuwenlang strijden wij tegen het water: denk aan de dijken, de inpolderingen en het Delta-plan. De laatste jaren heeft deze strijd een nieuwe dimensie gekregen: het gaat er in toenemende mate om het juiste water op het juiste moment op de juiste plaats te krijgen. Dit onderwerp is opnieuw op de agenda gezet door de Deltacommissie onder leiding van oud-minister Cees Veerman. Daarnaast heeft Nederland zijn kracht bewezen in de voedselproductie in een dichtbevolkte Delta. Nederland is een mondiaal voorbeeld van het managen van wonen, water en landbouw. Ook LTO Nederland haakt hierop in ('Landbouw geeft om water').

Nederland heeft te maken met een stijgende vraag naar schoon en zoet water,

maar ook naar water dat gebruikt wordt voor koeling, voor agrarische en productiedoelinden en voor energieopwekking. Als onderdeel van het landschap heeft water een positieve invloed op ons welzijn, hebben onderzoekers vastgesteld.

Vanwege de groeiende vraag is het zinvol nieuwe manieren te bedenken om water te kunnen bewaren, temeer daar het aanbod van water door klimaatveranderingen zal veranderen. 's Winters houden wij meer water over, terwijl wij 's zomers te maken krijgen met grotere tekorten. Een voor de hand liggende oplossing is het water tijdelijk op te slaan wanneer wij te maken hebben met een overschot, zodat wij de voorraad kunnen aanspreken wanneer er een tekort is. Ook richten waterschappen en provincies waterberginggebieden in om neerslagpieken op

De Waterhouderij verzorgt zijn eigen waterberging.

te vangen. Maar dat gaat niet zonder slag of stoot: we hebben ruimte nodig om het water te kunnen bergen en ruimte is schaars en dus kostbaar.

Regionaal ondernemerschap

Ongeveer 60 procent van het Nederlands grondgebied is in handen van agrariërs. Wat is dan logischer dan juist deze groep regionale ondernemers, samen met andere grondbezitters en terreinbeheerders, te betrekken bij deze plannen? Het inrichten en beheren van wateropslaggebieden heeft de potentie uit te groeien tot een economisch aantrekkelijke activiteit: de Waterhouderij, analoog aan de dierhouderij. Als onderneming kan de Waterhouderij uitgroeien tot een oer-Hollandse (gebieds-)coöperatie in een nieuw jasje, waarin grondbezitters samenwerken met overheden en bewoners om het water in de betrokken regio tot de laatste druppel te benutten. Zij ontvangt, bewaart, bergt, gebruikt, bewerkt en levert water. Zij kan ook het landelijk met het stedelijk gebied verbinden, door water te leveren voor bedrijfs- en woonfuncties. De gebruiksmogelijkheden van water zijn vrijwel onbeperkt: zij lopen uiteen van drinkwater, proceswater, oppervlaktewater en bronwater tot koelwater, ketelwater, afvalwater, gedemineraliseerd water en gedistilleerd water. De Waterhouderij zal zich toeleggen op het leveren van water voor verschillende doeleinden, telkens met de eigenschappen die voor het specifieke gebruik vereist zijn. Tegelijkertijd helpt de Waterhouderij wateroverlast en droogte voorkomen, vermindert het water-aanvoerkosten en verbetert de coöperatie de regionale waterkwaliteit. De Waterhouderij realiseert dus zowel private als publieke doelen.

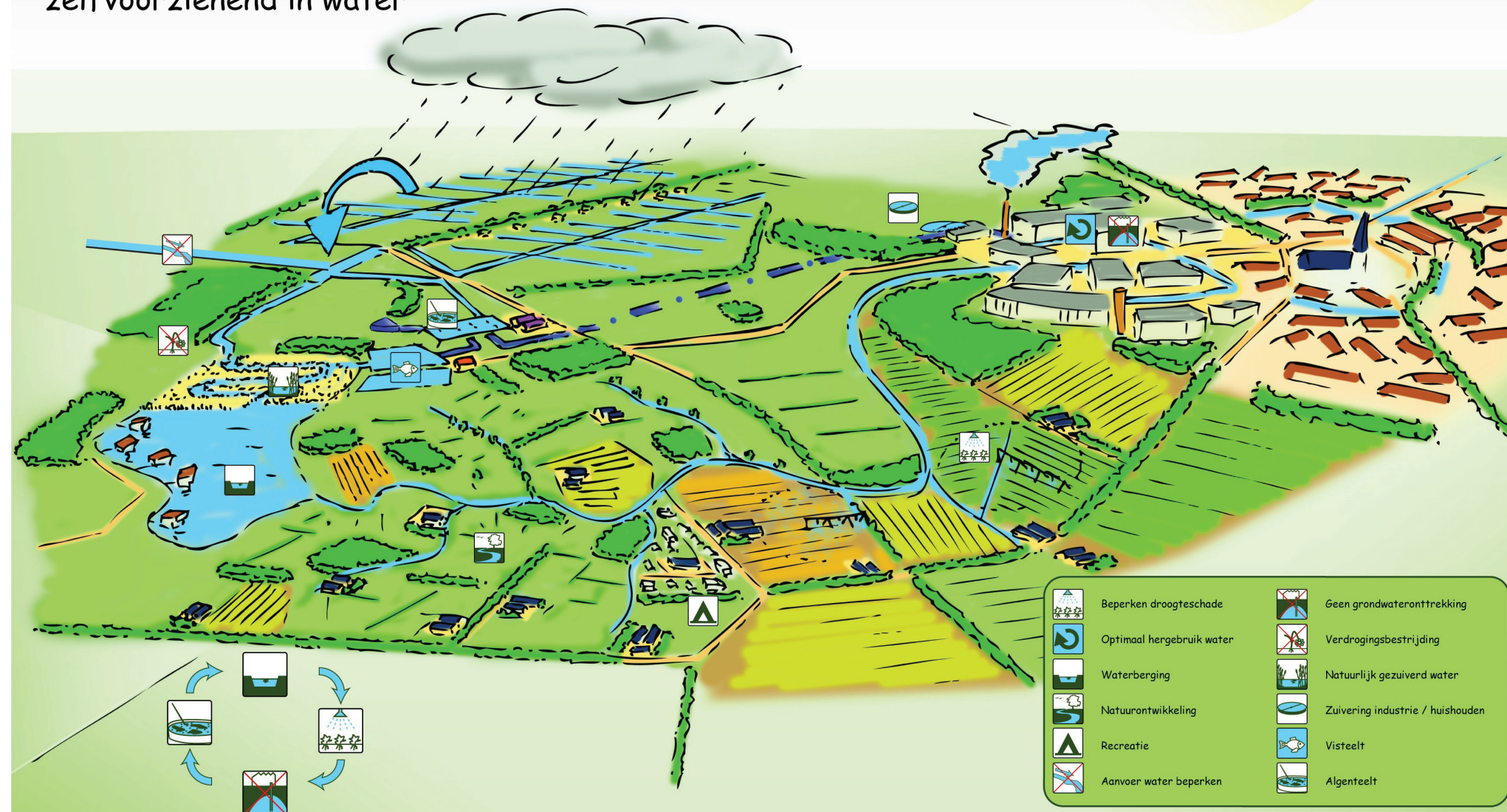
Vergezicht

In een ambitieus vergezicht kan de Waterhouderij er als volgt uit zien: in een pilot-

gebied van 500 hectare hebben agrariërs, andere ondernemers, grondeigenaren, gemeente, waterschap en gebiedsbewoners een gebiedscoöperatie opgericht, de zogeheten Waterhouderij. Deze bergt het water voor het gebied na perioden van extreme neerslag. Ook houdt de Waterhouderij het regionale neerslagoverschot vast. Het geborgen water gebruikt de Waterhouderij om in het droge groeiseizoen (eventueel nieuwe) commerciële gewassen optimaal van water te voorzien. Zij is op deze manier zelfvoorzienend in haar waterbehoefte. De Waterhouderij teelt vis en algen en verbouwt riet dat dient als bio-brandstof en zorg draagt voor een natuurlijke zuivering van het water. Het gezuiverde water wordt aan nabijgelegen industrie geleverd voor het productieproces en na gebruik opnieuw gezuiverd. De industrie kan hierdoor de grondwateronttrekkingen verminderen of beëindigen. De gekweekte vis wordt verkocht op de regionale markt. Het afval van de viskwekerij gebruikt de Waterhouderij als meststof. Het water uit de visteelt wordt eventueel vermengd met mest om algen te kunnen telen voor de productie van biobrandstof.

Het wateroppervlak biedt mogelijkheden voor recreatie en garandeert daarnaast de watertoevoer in drogere tijden van een aantal beken in een (natuur) gebied. Het gebied heeft door de omgang met water een landelijke uitstraling gekregen en trekt veel ecotoerisme aan. Ook hier speelt de coöperatie handig op in door het faciliteren van dagarrangementen en een educatieprogramma samen met andere lokale ondernemers. Dat maakt de bouw van enkele (drijvende) recreatiewoningen interessant. Het woon- en werkplezier van de ondernemers en bewoners is gegroeid. In de winter dient de plas in het natuurgebied als ijsbaan. De Waterhouderij is zo succesvol, dat de coöperatie ideeën uitwerkt om regionaal in de drinkwaterbehoefte te gaan voorzien. Tot slot biedt de grotere

de Waterhouderij zelfvoorzienend in water

aanwezigheid van water extra mogelijkheden voor energiedoelinden door lokale warmtevoorziening en koeling.

Dit vergezicht laat de mogelijkheden van de Waterhouderij zien op het gebied van 'people' (veiligheid, identiteit, toerisme,

landschap en emotie), 'planet' (hergebruik, duurzaamheid en klimaat) en 'profit' (grondstoffen, voedselproductie, farma, industrie, energie en woningbouw). De veiligheid staat voorop en de identiteit van het landschap kan versterkt worden.

Vereisten

De vereisten om de Waterhouderij tot een succes te maken zijn de aanwezigheid van water, grond en ondernemerschap, de betrokkenheid van de regio en financiering.

1. Water

De eerste voorwaarde voor de Waterhouderij is dat de neerslag binnen de grenzen van het natuurlijke systeem geborgen kan worden. Als is voorzien in de eigen (agrarische) behoefte, kan ook water geleverd worden aan andere partijen. De Waterhouderij moet in

Conceptwijzer Januari 2009

staat zijn het juiste water in de juiste hoeveelheid te leveren op de juiste plaats en tijd. Nederland beschikt reeds over een uitstekende infrastructuur om het water te sturen en op tijd te leveren, bijvoorbeeld door middel van onze molens. Tevens beheersen wij de techniek om het water te zuiveren (door bijvoorbeeld rietmoerassen of het toepassen van membraantechnologie). Door waterbergingsgebieden aan elkaar te verbinden kunnen kringlopen op gebiedsniveau ontstaan en wordt het watergebruik verder geoptimaliseerd. Er bestaan technologieën om water efficiënter te gebruiken, benutten, recycleren en verdelen, waarvan sommige al breed worden toegepast in de praktijk.

Waterberging Tusschenwegen. Bron: gemeente Winschoten.

2. Grond

Grond is een vereiste om het water (tijdelijk) te bergen. Iedereen met een 'grondpositie' heeft ook een 'waterpositie'. Voor de ondernemer betekent dit dat grond een alternatieve inkomstenbron kan gaan vormen naast de reguliere (agrarische) productie of andere vormen van dienstverlening. Het idee is een multifunctionele groene ruimte te creëren die mooier en aantrekkelijker wordt zonder verdroging of wateroverlast en geen aanvoer van gebiedsvreemd water nodig heeft. Deze behoefte wordt, met het oog op de verwachte klimaatveranderingen, alleen maar groter.

3. Ondernemerschap

Agrariërs zijn ondernemers en zullen zich meer bewust worden van hun grond- en waterpositie. Het doel is om agrariërs en andere grondbezitters te leren op een andere manier naar water te kijken: water is niet lastig, kosteloos, verspilbaar, eindeloos stuurbaar, 'gewoon' en van niemand. De veranderende vraag stelt de grondeigenaar in staat water te gaan produceren in plaats van consumeren, op een maatschappelijk verantwoorde manier bovendien. Een omslag, een spannende nieuwe uitdaging voor het ondernemerschap.

4. Betrokkenheid van de regio

Een belangrijke succesfactor voor het slagen van de Waterhouderij is de betrokkenheid van zowel burgers, boeren als buitenlui uit de regio. Samen kunnen zij een regionale entiteit vormen, een gebiedscoöperatie, die de kansen op het gebied van waterbeheer kan verzilveren. Ondernemers kunnen met overheden contracten afsluiten over de ontvangst of levering van soorten water. Ook kunnen ze op andere manieren (fiscaal, via subsidie, minder waterschapslasten, bankgaranties, groenfinancieringen) worden beloond. Ook zijn in de regio schaalvoordelen te behalen, bijvoorbeeld door kostenbesparingen op de ketens en door de efficiënte productie.

5. Financiering

De stap van water verbruiken en benutten naar produceren voor een markt impliceert economische mogelijkheden. Het gaat hier om direct watergebruik, maar ook om hergebruik binnen nieuwe ketens met als doel nieuwe markten te bedienen en de efficiëntie in bestaande markten te verbeteren, zowel commerciële als publieke. Uit berekeningen blijkt dat een omslag naar een Waterhouderij op regionale schaal belangrijke

economische voordelen kan opleveren.

De netto gebiedsopbrengsten kunnen, uitgaande van een mogelijke invulling van een Waterhouderij zoals beschreven, tot circa 25 procent worden verhoogd ten opzichte van de nu bestaande situatie. Daarmee wordt de Waterhouderij ook voor investeerders een interessant concept. Belangrijke maatschappelijke baten als extra werkgelegenheid en de verminderde afhankelijkheid van water (uit bijvoorbeeld het IJsselmeer) zijn in dat geval nog niet meegerekend. Als ook beperkte woningbouw, boven of naast de waterspiegel, zou worden toegestaan, kan de rentabiliteit nog hoger zijn.

Afstemming

De laatste en zonder twijfel belangrijkste vereiste voor succes van de Waterhouderij is afstemming tussen privaat en publiek initiatief. Het concept richt zich in eerste instantie op ondernemers: zij zullen de plannen moeten realiseren. Maar daarbij kunnen zij niet zonder de steun van waterschappen en lokale en regionale overheden. Ondernemers die willen investeren in de Waterhouderij verdienen steun: zij zijn bereid hun nek uit te steken voor een initiatief dat ook maatschappelijk van nut is. Alleen in nauwe samenwerking met andere partijen kunnen zij het plan optimaal ten uitvoer brengen en elke druppel water benutten.